

KONFÜÇYÜS (M.Ö. 551- 479)

Büyük Çin filozofu Konfüçyüs, Çin halkının temel fikirlerini bir araya getirerek bir inançlar sistemi geliştiren ilk kişidir. Kişisel ahlaka; halkına hizmet eden ve halkı, ahlaki açıdan örnek olarak yöneten bir devlet kavramına dayanan felsefesi; iki bin yıllık Çin felsefesi ve yaşam tarzından süzülüp gelmiş ve dünya nüfusunun elle tutulur bir bölümü üzerinde büyük etki uyandırmıştır.

Konfüçyüs, günümüzde Çin'in kuzey doğusundaki Shantung eyaleti sınırları içinde bulunan küçük bir şehirde, Lu'da, M.Ö. 551 yılı civarında doğmuştur. Babası O çok küçükken öldü ve annesiyle birlikte yokluk içinde yaşadılar. Geleceğin filozofu, gençliğinde küçük bir memurdu ama birkaç yıl sonra bu görevinden ayrıldı. Hayatının bundan sonraki on altı yılını öğretmek ve felsefesine göz ardı edilemeyecek sayıda yandaş kazandırarak geçirdi. Elli yaşlarına geldiğinde Lu hükümetinde yüksek bir makama getirildi, ancak yaklaşık dört yıl sonra saraydaki düşmanları işinden kovulmasını, hatta memleketten sürgün edilmesini sağladılar. Sonraki on üç yılı bir gezgin öğretmen olarak geçirdi ve ömrünün son beş yılında memleketine döndü. M.Ö. 479 yılında öldü.

Konfüçyüs genellikle bir dinin kurucusu olarak değerlendirilir ama bu tanım yanlıştır. Tanrı'dan nadiren bahsetti, ölümden sonra yaşam konusunu tartışmayı reddetti ve metafizik düşüncenin tüm şekillerinden kaçındı. Temelde, O, kişinin siyasi ve ahlaksal değerleri ve davranışlarıyla ilgilenen bir "bu dünya" filozofuydu.

Konfüçyüs'e göre iki temel erdem, jen ve li'dir ve üstün kişi davranışlarını bu kavramlara göre yönlendirir. "Jen" bazen "sevgi" olarak tercüme edilmekle birlikte, "kişinin insan kardeşlerine duyduğu iyilik dolu ilgi" daha iyi bir tanımdır. "Li", davranış şekli, dini ayin, görenek, görgü kuralları ve terbiye kavramlarını bir arada ifade eden bir erdemdir.

Konfüçyüs öncesinde de Çinlilerin temel dini olan atalara tapınma, filozofun aileye sadakat ve anne babaya saygı konularına verdiği büyük önem sonucu iyice güçlenmiştir. Konfüçyüs öğretisinde, kadınların kocalarına ve tebaanın da hükümdarlarına saygı ve itaat borcu olduğu da yer almaktadır. Ama Çinli bilge despotluktan yana olmamıştır. Devletin halk için var olduğuna inanır ve hükümdarın güç kullanarak değil de öncelikle ahlaki örnek oluşturarak hüküm sürmesi gerektiğini tekrar tekrar vurgulardı. İlkelerinden bir diğeri Altın Kural'ın biraz farklı bir ifadesidir: "Kendine yapılmasını istemediğini sen de başkasına yapma."

Konfüçyüs'ün görüşleri bayağı tutucuydu. Altın çağın geçmişte kaldığına inandı ve hem hükümdarı hem de tebaayı o güzelim eski ahlaki değerlere dönmeye sevk etti. Aslına bakılırsa, Konfüçyüs'ün "ideal devlet" biçimi olan "ahlaksal örnek oluşturarak yönetim", eski zamanlardan kalma bir uygulama değildi; dolayısıyla da Konfüçyüs olduğunu iddia ettiğinden daha yenilikçi bir reformistti.

Konfüçyüs, Çin'de entelektüel heyecanın yükseldiği bir dönem olan Chou hanedanı zamanında yaşamıştı. Düşünceleri o dönemin hükümdarlarınca kabul edilmemekle birlikte, ölümünden sonra ülkesinin her yanına yayıldı. Ancak M.Ö. 221'de Ch'in hanedanının ortaya çıkışıyla Konfüçyüsçülük için kötü günler gelip çatmıştı. Ch'in hanedanının ilk imparatoru, Shih Huang Ti, Konfüçyüs'ün etkisini kökten yok etmeyi ve geçmişten tamamen kopmayı aklına koymuştu. Konfüçyüs öğretisinin baskı altına alınmasını ve kitaplarının tümünün yakılmasını buyurdu. Bu girişimi başarısızdı ve birkaç yıl sonra Ch'in hanedanının sonu geldiğinde Konfüçyüs felsefesini benimseyen ilim adamları, bu felsefenin doktrinlerini öğretmekte yeniden özgür oldular. Sonraki hanedanın (Han hanedanı, M.Ö. 206-M.S. 220) hükümlerinde, Konfüçyüsçülük, Çin devletinin resmi felsefesi olarak benimsendi.

Han hanedanı dönemiyle birlikte, Çin imparatorları, giderek devlet memurlarını sınavla seçme alışkanlığı geliştirdiler. Zaman içinde bu sınavlar, büyük ölçüde Konfüçyüsçülük konusundaki bilgilere dayanır oldu. Devlet bürokrasisine girmenin finansal başarı ve toplumsal saygınlık için en belli başlı yol olduğu Çin'de bu memuriyet sınavları bayağı çekişmeli geçiriyordu. Bunun sonucunda, Çin'in en akıllı ve ihtiraslı gençleri, yıllarını canla başla Konfüçyüs klasiklerini çalışmaya verdiler ve yüzyıllar boyu Çin'in idari kadroları, görüşleri temelde Konfüçyüs felsefesine dayanan kişilerden oluştu. Bu sistem, ara sıra kesintiye uğrasa da, neredeyse 2000 yıl kadar sürdü (M.Ö. 100-M.S. 1900).

Ama Konfüçyüsçülük yalnızca Çin devletinin resmi felsefesi olmakla da kalmadı. Konfüçyüs idealleri Çin halkının büyük çoğunluğu tarafından kabul edildi ve iki bin yılı aşkın bir süre yaşamlarını ve düşüncelerini derinden etkiledi.

Konfüçyüs'ün Çinliler üzerindeki muazzam etkisinin birkaç nedeni vardır. İlk olarak; içtenliği ve toplumla bütünleşmiş olduğu hiç kuşkusuzdu. İkincisi, alçakgönüllü ve düşünceyi uygulamaya koyabilen bir kişiydi ve insanlardan yapamayacaktan şeyler istemezdi. Onurlu olmalarını öğütlerse de birer aziz gibi davranmalarını beklemezdi: Diğer yanlarıyla olduğu gibi bu yanıyla da Çin halkının gerçekçi mizacını yansıtmaktadır. Belki de bu, fikirlerinin Çin'de kazanmış olduğu uçsuz bucaksız başarının anahtarıdır. Konfüçyüs Çinlilerden temel inançlarını değiştirmelerini istemiyor halkın geleneklerinde var olan idealleri açık ve etkileyici bir üslupla

yeniden ifade ediyordu. Tarihte belki de hiçbir filozof halkının temel görüşleriyle bu kadar iç içe olmamıştır.

Konfüçyüsçülük kişilerin haklarını değil de yükümlülüklerini vurgulaması nedeniyle, günümüz Batısının ölçütlerine göre ağır, sıkıcı ve çekici olmayan bir görüş gibi algılanabilir. Ancak, devlet felsefesi olarak uygulanması sırasında kayda değer bir etkisi olduğu görülmüştür. İç barış ve refahı koruma yeteneği değerlendirilirse, Çin'in iki bin yıl boyunca dünya üzerinde en iyi yönetilen bölge olduğu ortaya çıkar.

Konfüçyüs'ün Çin kültürüne sıkı sıkıya bağlı idealleri, Doğu Asya dışında geniş bir etki alanı bulamamıştır. Bununla birlikte, her ikisi de Çin kültüründen büyük ölçüde etkilenmiş olan Kore ve Japonya'da kuvvetli etkileri vardır.

Günümüzde Konfüçyüsçülük Çin'de düşük bir konuma sahiptir. Geçmişten tamamen kopma çabasındaki Çin Komünistleri, Konfüçyüs ve doktrinlerine şiddetle saldırmışlardır ve Konfüçyüsçülüğün tarih üzerinde etkili olduğu dönemin artık sona erdiği söylenebilir. Bununla birlikte, Konfüçyüs'ün fikirleri geçmişte Çin'de o kadar derinlere kök salmıştır ki, önümüzdeki yüzyılda Konfüçyüsçülük yeniden ortaya çıkarsa buna hiç şaşırılmamak gerekir.

Kaynak: Michael H. Hart, Dünya Tarihine Yön Veren En Etkin 100, Neden Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 46-49.